

دانشکده اقتصاد و مدیریت

گروه حسابداری

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حسابداری

محافظه کاری شرطی و اخبار منفی آتی

استاد راهنما:

دکتر احمد خدای پور

استاد مشاور:

دکتر امید پورحیدری

مؤلف:

رحیمه مالکی نیا

آذر ماه ۱۳۹۰

مِنْهُ

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط درجه کارشناسی ارشد به

گروه حسابداری

دانشکده مدیریت و اقتصاد

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: رحیمه مالکی نیا

استاد راهنما: دکتر احمد خدای پور

استاد مشاور: دکتر امید پورحیدری

داور اول: دکتر مهدی بهارمقدم

داور دوم: دکتر شهرام گلستانی

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر زین العابدین صادقی

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

مناجاتی از زبان یک حسابدار با حسابگر بزرگ در روز حسابرسی:

ای حسابگر آسمانها و زمین و ای حسابدار کائنات؛ ای حسابرس عالمیان و ای خدایی که افتتاحیه و اختتامیه همه حسابها در دست توست، مرا سعادتی ده تا افتتاحیه اعمالم با یاد تو و اختتامیه آنها با رضایت تو همراه باشد.

الهی اگرچه ذره‌ای از حساب‌هایم را گریزی از عدل تو نیست؛ این حساب‌های ناموزون مرا به فضل بیکرانت ببخش و بیامرز.

تمام دارایی‌هایم بار سنگین گناهان است و ترازنامه‌ی اعمالم، حقوق صاحبان سهام ندارد و هرچه هست بدهی است؛ دارایی‌هایم را آکنده از ایمان کن. کریم‌ا بدهی‌هایم را به حساب مطالبات بخشیده شده منظور کن.

خدایا جسم و روحم را توفیق ده تا هرچه استهلاک انباشته‌ی جسمم بستانکارتر می‌شود، سرقفلی روحم بدهکارتر شود.

پروردگارا قسمت می‌دهم، صورت‌های اعمال مردود مرا به لطف و کرامتت مقبول کن و پاداش بهشت را در مجمع عمومی قیامت نصیب من گردان

آمین یا رب العالمین

تقدیم به روح پدرم

او که زیباترین تصویر نگارستان خاطره‌ام، سیمای مهربان او بوده و هست. درود و رحمت بیکران خداوند به او که زمختی دستانش، قشنگترین سند برای شفقت پدری او بود.

تقدیم به مادر مهربانم

که تمام وجودم از آن اوست، او که سرچشمه جوشان عاطفه و فداکاری است، هم او که زندگی‌ام برایش همه رنج است و وجودش برایم همه مهر، و من ناتوان از جبران ذره‌ای از این همه ایثار؛ تنها خالصانه‌ترین بوسه‌ها را نثار دستان رنج‌دیده‌اش می‌کنم.

تقدیم به همسرم

که دلگرمی‌ها و مهربانی‌هایش همواره همسفر راهم بوده و هست.

و تقدیم به سایر عزیزانم

که وجودشان باعث دلگرمی من است.

تشکر و قدردانی

سپاس بیکران خداوند سبحان را که به من هستی بخشید تا بیاموزم و بتوانم ذره‌ای از دریای بیکران قدرتش را بشناسم. یاریم کرد آن زمان که تنها بودم، آرامشم بخشید زمانی که مضطرب می‌شدم، امیدم می‌داد زمانی که ناامید می‌شدم و بی‌شک اگر لطف بیکران او نبود، پیمودن این مسیر تا به اینجا برایم ممکن نبود.

سپاسگزار تمام عزیزانی هستم که به همت و دلسوزی ایشان طی طریق نمودم تا به این مرحله نایل آمدم.

از استاد راهنمای ارجمندم، جناب آقای دکتر احمد خدای پور کمال تشکر را دارم. ایشان الگوی فروتنی و مهربانی توأم با دانش و آگاهی است و هرگز مرا از خوان بی دریغ اندوخته‌های خویش محروم نگذاشته و رهین محبت‌های ایشان بوده و خواهم بود.

از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر امید پورحیدری، به خاطر کمک‌ها و پیشنهادات بی دریغ و ارزنده‌شان که راهگشای من بوده است، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم و برایشان آرزوی توفیق روز افزون دارم.

از استادان گرانقدرم جناب آقای دکتر مهدی بهارمقدم و جناب آقای دکتر شهرام گلستانی که زحمت مطالعه و داوری این پایان‌نامه را بر خود هموار کرده‌اند و با رهنمودهای ارزنده خود در غنی شدن این پایان‌نامه کمک رسانده‌اند، کمال تشکر و امتنان را دارم.

از همسرم که پایه‌پای من در سختی‌های این راه شریک بود و از هیچ کمکی دریغ نکرد، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم و موفقیت و سلامتی ایشان را از خداوند منان خواستارم.

از دوستان و همکلاسی‌هایم آقایان ابراهیمی، غفارلو و سایرین که مرا در طول دوره‌ای که افتخار همکلاسی بودن ایشان را داشتم؛ یاری نمودند، کمال تشکر را دارم و برایشان آرزوی موفقیت و بهروزی دارم.

چکیده

هدف از انجام این تحقیق، بررسی تاثیر محافظه کاری شرطی اعمال شده توسط شرکت‌ها بر احتمال اخبار منفی آتی آنها می‌باشد. روش انجام تحقیق شبه تجربی است. جامعه آماری تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و دوره‌ی زمانی تحقیق از ابتدای سال ۱۳۸۱ لغایت پایان سال ۱۳۸۸ می‌باشد. برای اندازه‌گیری میزان محافظه کاری شرطی اعمال شده، از مدل قرینه اقلام تعهدی غیر عملیاتی گیولی و هاین (۲۰۰۰) استفاده شده است.

در این پایان‌نامه دو فرضیه مورد بررسی قرار گرفته است؛ در فرضیه‌ی اول رابطه‌ی بین میزان محافظه کاری شرطی اعمال شده و اخبار منفی آتی، و در فرضیه‌ی دوم رابطه‌ی بین واکنش بازار به اخبار شرکت‌ها با میزان محافظه کاری شرطی آنها بررسی شده است. برای آزمون فرضیه‌ی اول از روش رگرسیون لاجیت، و برای آزمون فرضیه‌ی دوم از روش حداقل مربعات معمولی استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که رابطه‌ی منفی و معناداری بین محافظه کاری شرطی اعمال شده و احتمال اخبار منفی آتی وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از عدم وجود رابطه‌ی خطی معنادار بین محافظه کاری شرطی اعمال شده و واکنش بازار به اخبار خوب و بد شرکت‌هاست. علاوه بر این؛ وجود رابطه‌ی معنادار بین اندازه‌ی شرکت و درجه‌ی اهرم مالی آن، با بازده غیرعادی شرکت مورد تایید قرار گرفت.

واژگان کلیدی: محافظه کاری، محافظه کاری شرطی، اخبار خوب، اخبار بد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول - کلیات تحقیق
۲-۱	۱-۱. مقدمه.....
۳-۱	۲-۱. تعریف مساله و بیان سوال‌های تحقیق.....
۵-۱	۳-۱. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق و اهداف اساسی آن.....
۷-۱	۴-۱. فرضیه‌های تحقیق.....
۸-۱	۵-۱. روش انجام تحقیق.....
۸-۱	۱-۵-۱. جامعه و نمونه آماری تحقیق.....
۸-۱	۲-۵-۱. قلمرو تحقیق.....
۱۰-۱	۳-۵-۱. روش گردآوری اطلاعات.....
۱۰-۱	۶-۱. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق.....
۱۰-۱	۱-۶-۱. متغیر وابسته مدل اول.....
۱۰-۱	۲-۶-۱. متغیر مستقل مدل اول.....
۱۲-۱	۳-۶-۱. متغیرهای کنترلی مدل اول.....
۱۴-۱	۴-۶-۱. متغیر وابسته مدل دوم.....
۱۴-۱	۵-۶-۱. متغیرهای مستقل مدل دوم.....
۱۵-۱	۷-۱. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها.....
۱۵-۱	۱-۷-۱. فرضیه‌ی اول.....
۱۶-۱	۲-۷-۱. فرضیه‌ی دوم.....
۱۶-۱	۸-۱. تعریف واژگان کلیدی.....
۱۶-۱	۱-۸-۱. محافظه کاری.....
۱۶-۱	۲-۸-۱. محافظه کاری شرطی.....
۱۷-۱	۳-۸-۱. اخبار خوب.....
۱۷-۱	۴-۸-۱. اخبار بد.....
۱۷-۱	۹-۱. خلاصه فصل.....
۱۷-۱	۱۰-۱. چارچوب پایان‌نامه.....

فصل دوم- مبانی نظری و ادبیات تحقیق

- ۱-۲. مقدمه..... ۲۰
- ۲-۲. مبانی نظری و ادبیات تحقیق..... ۲۰
- ۱-۲-۲. مفهوم محافظه کاری..... ۲۰
- ۲-۲-۲. محافظه کاری غیرشرطی..... ۲۷
- ۳-۲-۲. محافظه کاری شرطی..... ۲۹
- ۴-۲-۲. روش‌های اندازه‌گیری محافظه کاری شرطی..... ۳۲
- ۱-۴-۲-۲. معیار سری‌های زمانی باسو..... ۳۲
- ۲-۴-۲-۲. معیار اقلام تعهدی غیرعملیاتی انباشته..... ۳۳
- ۳-۴-۲-۲. معیار تفاوت چولگی توزیع سود و جریان‌های نقدی..... ۳۴
- ۴-۴-۲-۲. معیار جریان نقدی اقلام تعهدی..... ۳۵
- ۵-۴-۲-۲. معیار تغییر سود عملیاتی..... ۳۷
- ۵-۲-۲. رابطه‌ی بین محافظه کاری شرطی و غیرشرطی..... ۳۸
- ۶-۲-۲. محافظه کاری و ارزش منصفانه..... ۴۱
- ۱-۶-۲-۲. حسابداری ارزش منصفانه..... ۴۱
- ۲-۶-۲-۲. دیدگاه مخالفان ارزش منصفانه..... ۴۵
- ۳-۶-۲-۲. دیدگاه طرفداران ارزش منصفانه..... ۴۶
- ۴-۶-۲-۲. ارزش منصفانه و محافظه کاری شرطی..... ۴۷
- ۷-۲-۲. محافظه کاری و عدم تقارن اطلاعاتی..... ۴۸
- ۱-۷-۲-۲. عدم تقارن اطلاعاتی..... ۴۸
- ۲-۷-۲-۲. محافظه کاری و عدم تقارن اطلاعاتی..... ۵۰
- ۳-۷-۲-۲. نقش اطلاعاتی محافظه کاری..... ۵۱
- ۸-۲-۲. اخبار آتی..... ۵۵
- ۱-۸-۲-۲. سود..... ۵۶
- ۲-۸-۲-۲. کیفیت سود..... ۶۰
- ۳-۸-۲-۲. مدیریت و هموارسازی سود..... ۶۳
- ۹-۲-۲. پیشینه‌ی تحقیق..... ۶۴
- ۱-۹-۲-۲. تحقیقات خارجی..... ۶۴

۶۸.....تحقیقات داخلی.....۲-۹-۲-۲

فصل سوم- روش تحقیق

- ۱-۳.....مقدمه.....۷۲
- ۲-۳.....روش پژوهش.....۷۳
- ۱-۲-۳.....قلمرو پژوهش.....۷۳
- ۲-۲-۳.....جامعه و نمونه آماری.....۷۶
- ۳-۲-۳.....ابزار گردآوری داده‌های پژوهش.....۷۶
- ۳-۳.....فرضیه‌های پژوهش و مبانی نظری آنها.....۷۶
- ۱-۳-۳.....فرضیه اول.....۷۶
- ۲-۳-۳.....فرضیه دوم.....۷۸
- ۴-۳.....مدل‌های تحقیق.....۷۹
- ۱-۴-۳.....مدل اول.....۷۹
- ۲-۴-۳.....مدل دوم.....۸۰
- ۵-۳.....متغیرهای تحقیق و تعریف نظری و عملیاتی آنها.....۸۰
- ۱-۵-۳.....متغیرهای مدل اول.....۸۰
- ۱-۱-۵-۳.....متغیر وابسته مدل اول.....۸۱
- ۲-۱-۵-۳.....متغیر مستقل مدل اول.....۸۱
- ۳-۱-۵-۳.....متغیرهای کنترلی مدل اول.....۸۲
- ۲-۵-۳.....متغیرهای مدل دوم.....۹۱
- ۱-۲-۵-۳.....متغیر وابسته مدل دوم.....۹۱
- ۲-۲-۵-۳.....متغیرهای مستقل مدل دوم.....۹۲
- ۶-۳.....داده‌های پانل.....۹۴
- ۱-۶-۳.....روش اثرات ثابت.....۹۵
- ۲-۶-۳.....روش اثرات تصادفی.....۹۶
- ۳-۶-۳.....آزمون هاسمن.....۹۷
- ۷-۳.....روش تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه‌ها.....۹۷
- ۱-۷-۳.....روش آزمون فرضیه‌ی اول.....۹۷

۹۹.....	۲-۷-۳. رگرسیون لجستیک.....
۱۰۰.....	۳-۷-۳. روش آزمون فرضیه‌ی دوم.....
۱۰۲.....	۸-۳. خلاصه فصل.....

فصل چهارم- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۰۴.....	۱-۴. مقدمه.....
۱۰۴.....	۲-۴. آمار توصیفی تحقیق.....
۱۱۰.....	۳-۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها و تجزیه و تحلیل یافته‌ها.....
۱۱۰.....	۱-۳-۴. آزمون هاسمن.....
۱۱۱.....	۲-۳-۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی اول.....
۱۱۶.....	۳-۳-۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی دوم.....
۱۱۸.....	۱-۲-۳-۴. بررسی مفروضات رگرسیون خطی.....
۱۱۹.....	۴-۴. سایر تجزیه و تحلیل‌ها و یافته‌ها.....
۱۱۹.....	۱-۴-۴. کنترل برای محافظه‌کاری غیرشرطی.....
۱۱۹.....	۲-۴-۴. آزمون فرضیه‌ی دوم با افزودن متغیرهای کنترلی به مدل.....
۱۲۱.....	۵-۴. خلاصه فصل.....

فصل پنجم- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

۱۲۳.....	۱-۵. مقدمه.....
۱۲۳.....	۲-۵. خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۱۲۶.....	۳-۵. پیشنهادات تحقیق.....
۱۲۶.....	۴-۵. محدودیت‌های تحقیق.....
۱۲۷.....	۵-۵. پیشنهاد برای تحقیقات آتی.....
۱۲۸.....	منابع و مآخذ.....

فهرست نگاره‌ها

صفحه	عنوان
۷۴	نگاره ۳-۱. فهرست شرکت‌های عضو نمونه.....
۱۰۴	نگاره ۴-۱. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق.....
۱۰۸	نگاره ۴-۲. ضرایب همبستگی پیرسون برای متغیرهای مدل اول.....
۱۰۹	نگاره ۴-۳. ضرایب همبستگی پیرسون برای متغیرهای مدل دوم.....
۱۱۰	نگاره ۴-۴. نتایج آزمون هاسمن برای مدل دوم.....
۱۱۲	نگاره ۴-۵. نتایج آزمون فرضیه‌ی اول.....
۱۱۶	نگاره ۴-۶. نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم.....
۱۱۹	نگاره ۴-۷. نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم با اعمال کنترل.....

فصل اول

کلیات تحقیق

دست‌یابی به رشد بلندمدت و مداوم اقتصادی، نیازمند تجهیز و تخصیص بهینه‌ی منابع در سطح اقتصاد ملی است. و این مهم بدون کمک بازارهای مالی، به ویژه بازار سرمایه گسترده و کارآمد به سهولت امکان‌پذیر نیست (راعی و تلنگی، ۱۳۸۷، ص ۵). نقش اساسی اطلاعات در بازار سرمایه بر کسی پوشیده نیست. این اطلاعات محصول سیستم حسابداری هستند و مبنای تصمیم‌گیری‌های مختلف در خصوص شرکت‌ها قرار می‌گیرند. با توجه به چنین نقش مهمی، روشن است که ارائه اطلاعات غلط و جانبدارانه تا چه حد در ناکارآمدی بازار سرمایه و تضییع منابع مالی تاثیرگذار بوده و اثرات زیان‌بار اقتصادی به دنبال خواهد داشت.

مدیران یعنی مسئولان تهیه این اطلاعات، انگیزه‌هایی برای ارائه‌ی اطلاعات غلط و جانبدارانه دارند. در واقع، آنها تمایل دارند تنها جنبه‌ی خوب شرکت نمایانده شود؛ در نتیجه تصویری که از فعالیت شرکت به استفاده‌کنندگان می‌رسد با تصویری واقعی شرکت متفاوت خواهد بود. اینجاست که برخی از اصول و استانداردهای حسابداری از جمله اصل محافظه‌کاری که کمیته تدوین استانداردهای حسابداری از آن به عنوان احتیاط یاد کرده است؛ در برابر خوش‌بینی مدیران قد علم کرده و آنها را وادار می‌کند تا جوهره‌ای متعادل از بدبینی را در گزارش به افراد برون-سازمانی به کار گرفته و اطلاعات مفیدتری به آنها ارائه نمایند.

محافظه‌کاری را به دو نوع شرطی و غیرشرطی تقسیم نموده‌اند. آن بخش از محافظه‌کاری که در این نوشتار مورد بحث قرار می‌گیرد، محافظه‌کاری شرطی است که در دوره‌ی پس از شناسایی اولیه‌ی دارایی‌ها اعمال می‌شود. محافظه‌کاری شرطی در بیانی روشن توسط باسو^۱ (۱۹۹۷) به شرح زیر تعریف شده است: "تمایل حسابداران به الزام درجه‌ی بالاتری از تاییدپذیری برای اخبار خوب در مقابل اخبار بد". محافظه‌کاری شرطی را محافظه‌کاری پس‌رویدادی و محافظه‌کاری وابسته به اخبار نیز می‌نامند.

شرکت‌ها و موسسات یا به بیانی کلی‌تر بنگاه‌های اقتصادی در شرایطی متغیر فعالیت می‌نمایند. در چنین محیطی انتشار اخبار خوب و بد گاهی غیرمنتظره و گاهی قابل انتظار است. محافظه‌کاری شرطی الزام می‌کند که اخبار بد به‌هنگام‌تر از اخبار خوب شناسایی شوند، یعنی درجه تاییدپذیری کمتری برای شناسایی آنها لازم است. اما شناسایی اخبار خوب تا دوره‌های بعد یعنی تا زمان کسب درجه تاییدپذیری مورد نیاز به تاخیر می‌افتد. حال این سوال مطرح می‌شود که آیا این عدم تقارن در شناسایی اخبار خوب و بد-محافظه‌کاری شرطی- برای سهامداران و سایر استفاده‌کنندگان از

¹ Basu

صورت‌های مالی مفید است یا خیر. در این نوشتار این موضوع از طریق آزمون دو فرضیه در مورد رابطه بین میزان محافظه‌کاری شرطی و احتمال اخبار بد آتی؛ و نیز رابطه بین واکنش بازار به اخبار خوب و بد شرکت‌ها با میزان محافظه‌کاری شرطی آنها، بررسی شده است.

۱-۲- تعریف مساله و بیان سوال‌های اصلی تحقیق:

با توجه به جنبه‌های اقتصادی اطلاعات، گزارشگری مالی و سیستم حسابداری نقش حیاتی در بازار سرمایه ایفا می‌کند. هدف اصلی گزارشگری مالی، تامین نیازهای اطلاعاتی سرمایه‌گذاران است. سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان با استفاده از اطلاعات حسابداری، عملکرد آتی شرکت را پیش‌بینی کرده و از آن برای ارزش‌گذاری شرکت استفاده می‌کنند (دستگیر و خدادادی، ۱۳۸۶). مدیران به عنوان مسئولان تهیه صورت‌های مالی، با وقوف کامل بر وضعیت شرکت و برخورداری از سطح آگاهی بیشتر نسبت به استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، به‌طور بالقوه سعی دارند تا از طریق به‌تعویق انداختن شناسایی هزینه‌ها و زیان‌ها تا دوره‌های آتی و نیز بیش‌نمایی دارایی‌ها و درآمدها و اعمالی از این‌دست، تصویر واحد تجاری را بهتر از وضعیت واقعی آن جلوه دهند. در نتیجه انگیزه‌ی تزریق سرمایه و منابع مالی از طریق افراد برون‌سازمانی به شرکت افزایش یابد. در واقع مدیران تمایل دارند برای ارائه‌ی گزارش در مورد فعالیت شرکت تحت سرپرستی خود، خوش‌بینانه عمل نمایند.

در چنین شرایطی اصول حسابداری با هدف متعادل کردن خوش‌بینی مدیران، حمایت از حقوق ذینفعان و ارائه منصفانه صورت‌های مالی، مفهوم محافظه‌کاری را به کار می‌برد. محافظه‌کاری در معنای عام، درپیش‌گرفتن رویه‌ای بدبینانه در شرایط ابهام است. در حسابداری، محافظه‌کاری انتخاب رویه‌ای است که به کمتر نشان دادن دارایی‌ها و درآمدها و بیشتر نشان دادن بدهی‌ها و هزینه‌ها منجر شود. محافظه‌کاری از جمله میثاق‌های محدودکننده حسابداری است که سال‌های متمادی مورد استفاده حسابداران قرار گرفته است، و علی‌رغم انتقادات فراوان، همواره جایگاه خود را حفظ نموده است. به نظر واتس^۱ (۲۰۰۳) محافظه‌کاری حداقل از ابتدای قرن بیستم تاکنون یک ویژگی برجسته و غالب در عرصه‌ی حسابداری و گزارشگری مالی بوده است.

در بیانیه مفهومی شماره ۲ هیئت تدوین استانداردهای حسابداری امریکا، محافظه‌کاری به-عنوان «واکنش محتاطانه نسبت به عدم اطمینان به منظور مطمئن شدن از در نظر گرفتن ماهیت عدم اطمینان و ریسک در شرایط تجاری، به اندازه‌ی کافی»، تعریف شده است. در واقع محافظه-

¹ Waats

کاری را می‌توان محصول ابهام دانست و هرگاه حسابداران با ابهام روبرو شوند، محافظه‌کاری را به کار می‌برند (رضازاده و آزاد، ۱۳۸۷). کمیته فنی سازمان حسابرسی ایران (سال ۱۳۸۱) در مفاهیم نظری گزارشگری مالی، محافظه‌کاری را به‌عنوان یکی از اجزای خصوصیت کیفی قابل-اتکا بودن در نظر گرفته، اما به‌جای واژه محافظه‌کاری از واژه احتیاط استفاده نموده است: "احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآوردها در شرایط ابهام مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها کمتر از واقع ارائه نشود".

در حالی که اکثر حسابداران وجود محافظه‌کاری را قبول دارند ولی تاکنون تعریف جامعی از آن ارائه نشده و هنوز ابهاماتی در این زمینه باقی است. در ادبیات حسابداری دو ویژگی مهم محافظه‌کاری مورد بررسی قرار گرفته است، که بر مبنای آن دو نوع محافظه‌کاری تعریف شده است. نخست، وجود جانبداری در ارائه کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار آن که توسط فلسام و اوهلسون^۱ در سال ۱۹۹۵ میلادی عنوان شده است و معرف محافظه‌کاری از دیدگاه ترازنامه‌ای است. براساس این دیدگاه در مواردی که تردیدی واقعی در انتخاب دو یا چند روش گزارشگری وجود دارد، روشی باید انتخاب شود که کمترین اثر مطلوب بر حقوق صاحبان سهام داشته باشد (محافظه‌کاری غیرشرطی). دوم، تمایل به تسریع بخشیدن در شناسایی زیان‌ها و به تعویق انداختن شناسایی سودها که توسط باسو در سال ۱۹۹۷ میلادی عنوان شده است و معرف محافظه‌کاری از دیدگاه سود و زیانی است (کردستانی و لنگرودی، ۱۳۸۷).

باسو (۱۹۹۷) محافظه‌کاری را به‌عنوان "تمایل حسابداران در الزام درجه‌ی بالاتری از تاییدپذیری برای شناسایی اخبار خوب نسبت به اخبار بد در صورت‌های مالی" تعریف کرده است، که آن‌را محافظ‌کاری وابسته به اخبار یا شرطی می‌نامند. محافظه‌کاری شرطی که موضوع این نوشتار است، بدین معنی است که این نوع محافظه‌کاری موجب می‌شود که واکنش سود نسبت به اخبار بد به‌هنگام‌تر از واکنش سود نسبت به اخبار خوب باشد. در واقع اخبار بد نسبت به اخبار خوب در دوره جاری زودتر شناسایی می‌شوند، اما شناسایی اخبار خوب تا دوره‌های بعد؛ یعنی تا کسب قابلیت تایید موردنیاز به تعویق می‌افتد. از این‌رو همواره عدم تقارنی در واکنش به-هنگام سود نسبت به اخبار خوب و بد بوجود می‌آید.

محافظه‌کاری شرطی زمان بسیار طولانی قوانین حسابداری را تحت تاثیر قرار داده است، و به-طور قابل استدلالی یکی از اصول بسیار مهم در حسابداری است (واتس، ۲۰۰۳). اگرچه، اخیراً

¹ Feltham & Ohelson

هم اصول حسابداری پذیرفته شده امریکا (US GAAP)^۱ و هم استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی (IFRS)^۲ فشار زیادی برای حسابداری ارزش منصفانه وارد می کنند. اصل ارزش منصفانه بر شناسایی هر دو اخبار خوب و بد تاکید می کند و شناسایی اخبار خوب را به تاخیر نمی اندازد. به عبارت دیگر اصل ارزش منصفانه عکس محافظه کاری شرطی در حسابداری است که مستلزم شناسایی تاخیری اخبار خوب است (کیم و پزرنر^۳، ۲۰۱۰).

آزمون شایستگی های محافظه کاری شرطی به طور خاص مهم است؛ زیرا کاربرد ارزش منصفانه موانع بالقوه ای دارد، چون کاربرد آن نیازمند احتیاط است. مخصوصاً در مواقعی که مظنه ای از قیمت بازار در دسترس نیست می تواند فرصت طلبانه باشد (کیم و پزرنر، ۲۰۱۰). به دلیل چنین موانعی، آزمون اینکه آیا محافظه کاری مشروط منافی برای سهامداران دارد یا خیر، مهم است. محافظه کاری شرطی با الزام به تایید پذیری کمتر برای اخبار بد در مقابل اخبار خوب شناخته می شود. لذا مدیران را وادار خواهد نمود تا اطلاعات خصوصیشان در مورد اخبار بد را افشا نمایند. بنابراین انتظار می رود با افزایش میزان محافظه کاری احتمال اخبار منفی آتی کاهش یابد. از طرف دیگر از آنجا که محافظه کاری شرطی موجب شناسایی سریعتر اخبار بد می شود، انتظار می رود قیمت سهام شرکت های محافظه کار به ارزش ذاتی آنها نزدیک تر باشد. بازار اطلاعات منتشر شده در صورت های مالی شرکت های محافظه کار را صحیح تر و غیر جانبدارانه تر دریافت می کند. لذا انتظار می رود واکنش بازار به اخبار شرکت ها به میزان محافظه کاری شرطی اعمال شده ی آنها بستگی داشته باشد (کیم و پزرنر، ۲۰۱۰). با توجه به مباحث بالا در این تحقیق ما به دنبال پاسخگویی به سئوالات زیر هستیم:

- ۱- آیا بین محافظه کاری شرطی و اخبار منفی آتی، رابطه ی منفی و معناداری وجود دارد؟
- ۲- آیا نوسان مقطعی در میزان محافظه کاری شرطی، واکنش بازار سهام به اعلان اخبار خوب و بد شرکت ها را تحت تاثیر قرار می دهد؟

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق و اهداف اساسی آن

ادبیات حسابداری تجربی شواهدی فراهم می کند که اعتباردهندگان خواهان سطوح بالاتر محافظه کاری مشروط هستند، تا آثار منفی بالقوه کشمکش های نمایندگی به وجود آمده بین اعتباردهندگان و اعتبارگیرندگان را کاهش دهند. اگرچه، اینکه آیا سطوح بالاتر محافظه کاری مشروط بر بازار سرمایه اثر دارد یا خیر، یک سوال نیازمند تحقیق است.

¹ United States Generally Accepted Accounting Principles

² International Financial Reporting Standards

³ Kim & Pevzner

دو دیدگاه متضاد از نقش محافظه کاری (شرطی یا غیرشرطی) در بازار سرمایه وجود دارد:

۱. محافظه کاری برای سهامداران مفید است: تئوری مزیت‌هایی از جمله کاهش منافع مدیریت سود برای مدیران (چن و دیگران^۱، ۲۰۰۷)، بهبود کیفیت اطلاعات (فان و ژنگ^۲، ۲۰۰۷) و نیز علامت‌دهی مدیران برای اطلاعات خصوصی (بگنولی و واتس^۳، ۲۰۰۵) و مزیت‌هایی از این جمله را برای محافظه کاری ذکر می‌کند.
۲. محافظه کاری به طور بالقوه برای سهامداران مضر است؛ زیرا کیفیت اطلاعات شرکت را کاهش می‌دهد. به اعتقاد این گروه، محافظه کاری باعث کاهش کیفیت اطلاعات ارائه شده در صورت‌های مالی اساسی می‌شود و زیان‌های هنگفتی برای سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی به همراه خواهد داشت (کیم و پزرنر، ۲۰۱۰).

لذا به علت این اختلاف عقاید راجع به محافظه کاری تحقیق بیشتر در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. به علاوه محافظه کاری شرطی به سیاست‌های شرکت برای شناسایی به موقع اخبار بد و شناسایی تاخیری اخبار خوب مربوط است. لذا آزمون اینکه آیا محافظه کاری شرطی منافی برای سهامداران دارد یا خیر، موضوعی است که کاربردهای سیاسی و اجتماعی مهمی دارد. به علاوه حسابداری ارزش منصفانه که مستلزم شناسایی به موقع اخبار خوب و بد است، شناسایی تاخیری اخبار خوب را رد می‌نماید. بنابراین عکس محافظه کاری شرطی است که مستلزم شناسایی به موقع اخبار بد و شناسایی تاخیری اخبار خوب است. یک دلیل برای پذیرش اصل ارزش منصفانه این فرض است که این اصل، شفافیت اطلاعات حسابداری را افزایش می‌دهد. اما به دلیل اینکه اصل ارزش منصفانه شناسایی زود هنگام سودهای تحقق‌یافته را مطرح می‌کند، تصویر واقعی شرکت را تحریف خواهد نمود؛ زیرا می‌تواند به نوسان شدیدتر سود منجر شود. لیکن محافظه کاری شرطی به طور بالقوه نوسان سود را کاهش می‌دهد و لذا اعتباردهندگان را حمایت می‌کند (واتس، ۲۰۰۳)، ریسک دعوی قضایی را کاهش می‌دهد (خان و واتس^۴، ۲۰۰۷) و انتقال ثروت به سهامداران عمده‌تر را محدود می‌کند (لافوند و رویچودری^۵، ۲۰۰۸). لذا آزمون شایستگی‌های محافظه کاری شرطی به دلیل موانع بالقوه کاربرد ارزش منصفانه مهم است.

¹ Chen et al

² Fan & Zhang

³ Bagnoli & Watts

⁴ Khan & Watts

⁵ Lafond & Roychowdhury

هدف کلی این نوشتار بررسی این موضوع است که آیا میزان بالاتر محافظه کاری شرطی، به واسطه الزامی نمودن شناسایی زود هنگام اخبار بد در مورد سود شرکت، منافی برای سهامداران و سایر استفاده کنندگان دارد یا خیر. دو هدف عمده این تحقیق به شرح زیر بیان شده‌اند:

۱. شناسایی رابطه‌ی بین میزان محافظه کاری شرطی و احتمال اخبار منفی آتی
۲. آزمون واکنش بازار به اخبار خوب و بد در خصوص سود شرکت‌های محافظه کارتر؛ یعنی آزمون اینکه آیا واکنش بازار به اخبار خوب و بد در خصوص سود شرکت‌ها، به میزان محافظه کاری شرطی اعمال شده‌ی آنها بستگی دارد یا خیر؟

۱-۴- فرضیه های تحقیق :

محافظه کاری شرطی با شناسایی به هنگام اخبار بد و شناسایی تاخیری اخبار خوب شناخته می‌شود. لذا مدیران را وادار خواهد کرد تا اطلاعات خصوصی خود در خصوص اخبار بد را افشا نمایند (اگرچه تمامی اخبار بد سرانجام زمانی که پنهان کردن بیشتر آنها هزینه‌بر و غیراقتصادی شود، افشا خواهند شد، اما آن زمان دیگر ویژگی به موقع بودن را از دست داده و مفید نیستند). مدیران انگیزه‌هایی دارند تا اخبار بد مربوط به شرکت را پنهان نمایند. لذا ابزاری لازم است تا از پنهان کاری مدیران پیشگیری نماید این ابزار همان محافظه کاری شرطی است. در نتیجه انتظار می‌رود شرکت‌هایی که میزان محافظه کاری شرطی آنها بالاتر است، با احتمال کمتری سرمایه گذاران را با اخبار بد آتی شگفت زده سازند؛ زیرا اغلب اخبار بد گذشته و جاری به واسطه‌ی اعمال محافظه کاری شرطی قبلاً شناسایی شده‌اند (کیم و پزرنر، ۲۰۱۰). بنابراین فرضیه‌ی اول بصورت زیر مطرح شده است:

فرضیه‌ی اول: بین محافظه کاری شرطی و اخبار منفی آتی، ارتباط منفی و معناداری وجود دارد.

محافظه کاری شرطی شناسایی زود هنگام اخبار بد را الزامی می‌کند. لذا انتظار می‌رود قیمت سهام شرکت‌های محافظه کارتر نسبت به شرکت‌های با محافظه کاری کمتر، به ارزش ذاتی سهام نزدیکتر باشد. بازار به اطلاعاتی که در صورت‌های مالی شرکت‌های محافظه کارتر ارائه می‌شود، اعتماد بیشتری دارد و آنها را صحیح‌تر و غیرجانبدارانه‌تر دریافت خواهد کرد. در حالی که اطلاعاتی که از صورت‌های مالی شرکت‌های غیرمحافظه کار به بازار می‌رسد، به طور خوش بینانه‌ای جانبدارانه است (کیم و پزرنر، ۲۰۱۰). بنابراین در هنگام انتشار اخبار بد در مورد شرکت‌های محافظه کارتر نگرانی بازار کمتر است و واکنش کمتری نشان می‌دهد. اما بازار به اخبار بد در مورد

شرکت‌های غیرمحافظة کار واکنش قوی‌تری نشان می‌دهد زیرا در مورد آنها نگرانی بیشتری دارد. به همین ترتیب بازار به اخبار خوب شرکت‌های محافظة کار اعتماد بیشتری دارد و لذا نسبت به آنها واکنش قوی‌تری نشان می‌دهد. اما به اخبار خوب در مورد شرکت‌های غیرمحافظة کار واکنش ضعیف‌تری نشان می‌دهد؛ زیرا به آنها اعتماد ندارد. لذا انتظار می‌رود واکنش بازار نسبت به اخبار خوب و بد در مورد شرکت‌ها، به میزان محافظة کاری شرطی آنها بستگی داشته باشد. بنابراین فرضیه دوم تحقیق به صورت زیر طرح شده است:

فرضیه دوم: هرچه محافظة کاری شرطی بیشتر باشد، میزان واکنش بازار به اخبار خوب (بد) بیشتر (کمتر) است.

۱-۵-۵- روش تحقیق

پژوهش حاضر، از لحاظ روش‌شناسی، در حیطه پژوهش‌های شبه‌تجربی و پس‌رویدادی است؛ که با استفاده از اطلاعات واقعی گذشته انجام گرفته شده است. در این پژوهش برای آزمون فرضیه‌ها و حصول به نتایج، از اطلاعات مالی واقعی منتشرشده توسط بورس اوراق بهادار تهران و سایر اطلاعات منتشر شده مرتبط، استفاده شده است.

این پژوهش، از لحاظ ماهیت، توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. در اینگونه پژوهش‌ها، پژوهشگر به تبیین و توصیف رابطه دو یا چند متغیر می‌پردازد. از آنجا که هدف این پژوهش، استفاده از نتایج آن در فرایند استفاده از اطلاعات برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان است؛ بنابراین، پژوهشی کاربردی است.

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. برای طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل داده‌ها، به تناسب نیاز از نرم‌افزارهای Excel و Eviews6 استفاده شده است. در ابتدا با ارائه آمار توصیفی، زمینه‌ی آشنایی بیشتر خواننده با متغیرهای تحقیق فراهم شده است، در ادامه؛ فرضیه‌ها مورد آزمون قرار گرفته و سپس نتایج تجزیه و تحلیل شده‌اند.

۱-۵-۱- جامعه و نمونه آماری:

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. شرکت‌هایی که برای نمونه انتخاب می‌شوند، بایستی در دوره زمانی ابتدای سال ۱۳۷۶ تا پایان سال ۱۳۸۸ در بورس مشغول فعالیت بوده باشند و صورت‌های مالی آنها برای این دوره، در گزارشات بورس موجود باشد. البته دوره‌ی زمانی تحقیق از آغاز سال ۱۳۸۱ تا پایان سال ۱۳۸۸